

отримують місце в правозастосовному акті вже тоді, коли закон не в змозі вирішити проблему, резюмуючи, що існують прогалини в законодавстві.

Підсумовуючи, вважаємо, що врахування принципів права в процесі правозастосування забезпечує максимальне втілення правових ідей. А тому важливо проводити оцінку позитивного права на відповідність принципам права при вирішенні кожної конкретної справи, яку повинен здійснювати не лише суд конституційної юрисдикції, а й загальні суди.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Погребняк С.П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика): монографія / С.П. Погребняк. – Х.: Право, 2008. – 240 с.
2. Циппеліус Р. Юридична методологія. Переклад, адаптація, приклади з права України і список термінів. – Роман Корнута. – К.: Видавництво "Реферат", 2004. – 176 с.
3. Правосуддя: філософське та теоретичне осмислення: колективна монографія / А. М. Бернюков, В. С. Бігун, Ю. П. Лобода, Б. В. Малишев, С. П. Погребняк, С. П. Рабінович, В. С. Смородинський, О. В. Стівба / (Відп. ред. В. С. Бігун). — К., 2009. — 316 с. (Бібліотека Міжнародного часопису «Проблеми філософії права»).
4. Харт Г.Л.А. Понятіе права. / Г.Л.А. Харт; пер. с англ.; под общ. ред. Е.В. Афонасина и С.В. Моисеева. – СПб.: Изд-во С.-Петербур.ун-та, 2007. – 302 с.
5. Дедов Д. И. Юридический метод / Д. И. Дедов. – М. : Волтерс Клувер, 2008. – 160 с.
6. Бородинский В.И. Гносеологический аспект исследования механизма взаимодействия принципов и норм гражданского права / В.И. Бородинский // Государство и право. – 2002. – № 5. – С. 108-110.
7. Верещагин А.Н. Судебное правотворчество в России. Сравнительно-правовые аспекты / А.Н. Верещагин. – М.: Международн.отношения, 2004. – 344 с.

Угриновська О.І.

к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права і процесу
юридичного факультету ЛНУ ім. Івана Франка

ПОВНОВАЖЕННЯ СУДУ КАСАЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ ЩОДО СКАСУВАННЯ РІШЕННЯ І ЗАКРИТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ: ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Судове рішення підлягає скасуванню в касаційному порядку із закриттям провадження у справі або залишенням заяви без розгляду на підставах, передбачених ст.ст. 205, 207 ЦПК України.

Зазначимо, що аналізований інститут діє у позовному провадженні. В окремому провадженні інститут діє щодо всіх загальних підстав, окрім тих, що не властиві цьому виду провадження: зокрема, укладання сторонами мирової угоди, відмови відповідача від позову, передачі справи на розгляд до третейського суду. У разі заочного розгляду справи не може бути завершено розгляд цивільної справи без ухвалення рішення у випадку укладення

сторонами мирової угоди, оскільки в цьому випадку відповідач не бере участь у справі. Щодо справ наказного провадження, то Пленум ВСС України у п. 11 Постанови № 14 від 23.12.2011 р. «Про практику розгляду судами заяв у порядку наказного провадження» чітко зазначив, що оскільки процедура розгляду заяв у наказному провадженні полягає у видачі судового наказу, то не можна застосовувати такі процесуальні інститути, як закриття провадження у справі та залишення заяви без розгляду.

Право ВСС України після перегляду цивільної справи припинити провадження без ухвалення рішення шляхом його закриття чинне законодавство пов'язує з наявністю підстав, перелічених у ст. 205 ЦПК України. Проаналізуємо кожну з них:

1) п. 1 ч. 1 ст. 205 ЦПК України передбачає, що суд своєю ухвалою закриває провадження у справі, якщо справа не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства.

У п. 1 ч. 1 ст. 15 ЦПК України, у свою чергу, деталізовано, що суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи щодо захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів, що виникають із цивільних, житлових, земельних, сімейних, трудових відносин. Причому зазначений перелік категорій справ не є вичерпним. Такий висновок можемо зробити внаслідок буквального тлумачення ч. 2 ст. 15 ЦПК України, яка передбачає, що законом може бути передбачено розгляд інших справ за правилами цивільного судочинства.

Відсутність вичерпного переліку категорій справ, які розглядаються у порядку цивільного судочинства, а також недостатнє розуміння скаргниками поділу судочинства, здійснюваного судами загальної юрисдикції за принципом спеціалізації, призводить до того, що суди касаційної інстанції часто змушені закривати провадження у справі з огляду на те, що суди першої та апеляційної інстанцій ухвалили судові рішення, не з'ясувавши вид судочинства, в порядку якого повинні бути вирішені ті чи інші спірні правовідносини. Наслідки цього виявляються у недоцільних, з погляду процесуальної економії та раціонального використання матеріального й інтелектуального ресурсу, затратах. Внаслідок допущеної судами першої та апеляційної інстанцій помилки провадження у цивільній справі безпідставно доходить до суду касаційної інстанції, який, в межах наданої йому компетенції, змушений її виправляти шляхом закриття провадження у справі на підставі того, що вона не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства.

2) наступна підстава закриття провадження у справі передбачена п. 2 ч. 1 ст. 205 ЦПК України. Вона полягає у тому, що суд зобов'язаний закрити провадження у справі, якщо набрали законної сили рішення суду або ухвала суду про закриття провадження у справі у зв'язку із відмовою позивача від позову або укладанням мирової угоди сторін, ухвалені або постановлені з приводу спору між тими ж сторонами, про той же предмет і з тих же підстав.

Закриття провадження у справі із зазначеної підстави ґрунтується на правових наслідках дії законної сили судового рішення, і можливе у випадку, якщо рішення, що набрало законної сили, тотожне справі, яка розглядається, у частині сторін, предмета і підстав. Якщо хоча б одна із цих складових відсутня – суд не має процесуальної можливості закрити провадження у справі з цієї підстави.

На перший погляд, складно змодельювати ситуацію, за якої наявність іншого процесу в тотожній справі зможе залишатися таємницею для сторін під

час розгляду справи в суді першої та апеляційної інстанцій. Проте, на практиці така ситуація можлива: для приладу, позивач має право обирати підсудність, передбачене ст. 110 ЦПК України. Вперше він звертається до суду за своїм зареєстрованим місцем проживання, який за результатами заочного розгляду справи ухвалює заочне рішення про відмову в задоволенні позову. Вказане судове рішення набрало законної сили. Бажаючи отримати протилежне за змістом судове рішення, позивач звертається з тим самим позовом, проте, до іншого суду – за місцем проживання відповідача. Про існування заочного рішення відповідач дізнається вже під час розгляду другої справи в суді касаційної інстанції. Очевидно, що за таких умов, суд касаційної інстанції зобов'язаний закрити провадження у справі на підставі п. 2 ч. 1 ст. 205 ЦПК України.

З огляду на наведене, ми вважаємо за можливе застосування судом касаційної інстанції вказаної підстави для закриття провадження у справі в частині, що стосується рішення суду та ухвали суду про закриття провадження у тотожній справі, у зв'язку із відмовою позивача від позову.

3) суд касаційної інстанції, відповідно до компетенції, що надана йому законом, має право закрити провадження і у випадку, коли позивач відмовився від позову і відмова прийнята судом (п. 3 ч. 1 ст. 205 ЦПК України).

Вважаємо використання позивачем свого диспозитивного права на відмову від позову можливим на всіх стадіях цивільного процесу, в т.ч. і під час судового розгляду касаційної скарги, що підтверджується, зокрема і прикладами з практики (ухвала ВСС України від 26.10.2011 р. у справі №6-14367св11 [1]);

4) якщо сторони спірних правовідносин уклали мирову угоду і вона визнана судом (п. 4 ч. 1 ст. 205 ЦПК України). Сторони можуть укласти мирову угоду і в суді, і поза судом. Вони зобов'язані повідомити суд про укладення мирової угоди, зробивши спільну заяву, підписану ними обома. Ця заява приєднується до справи. До винесення ухвали про закриття провадження у зв'язку з укладенням мирової угоди суд зобов'язаний перевірити, чи не суперечить мирова угода законодавству і чи не порушує вона права і охоронювані законом інтереси інших осіб.

Як зазначають М. І. Балюк і Д. Д. Луспенник, укладення сторонами мирової угоди – це двостороннє волевиявлення, спрямоване на мирне урегулювання спору, внаслідок чого провадження у справі в суді касаційної інстанції закривається без ухвалення рішення. Прийняті нижчими судами рішення підлягають скасуванню [2, с. 589-590].

На нашу думку, примирення між сторонами можливе на всіх стадіях цивільного процесу, в т.ч. і під час судового розгляду касаційної скарги, що підтверджується, зокрема і прикладами з практики (ухвала ВСС України від 01.10.2014 р. у справі № 6-24917св14 [3]).

5) якщо у справі є рішення третейського суду, ухвалене в межах його компетенції, з приводу спору між тими ж сторонами, про той же предмет, з тих же підстав, за винятком випадків, коли суд відмовив у видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду, або повернув справу на новий розгляд до третейського суду, який ухвалив рішення, але розгляд справи у тому ж третейському суді виявився неможливим (п. 5 ч. 1 ст. 205 ЦПК України).

Знову ж таки звертаємо увагу на те, що в касаційному порядку переглядаються лише ті судові рішення, які набрали законної сили.

Третейський розгляд є альтернативною формою вирішення спору між сторонами.

З'ясування наявності рішення третейського суду під час розгляду справи в суді першої чи апеляційної інстанції є безумовною підставою для скасування рішення і закриття провадження у справі. Проте, винесення рішення третейського суду під час розгляду справи в касаційному порядку, на нашу думку, не є підставою для закриття касаційного провадження. Оскільки, на розгляд третейського суду не може передаватися спір, щодо якого є рішення, що набрало законної сили. Крім того, як впливає з положень п. 6 ч. 1 ст. 207 ЦПК України, заперечення щодо розгляду справи судом загальної юрисдикції, у зв'язку з укладенням між сторонами договору про передачу спору на вирішення до третейського суду, подається відповідачем до початку з'ясування обставин у справі та перевірки їх доказами в суді першої інстанції.

Тому вважаємо, що така підстава для закриття провадження у справі на стадії касаційного оскарження не може застосовуватися.

б) наступною підставою, за наявності якої суд касаційної інстанції зобов'язаний закрити провадження у справі, є смерть фізичної особи або ліквідація юридичної особи – сторони у спірних правовідносинах, якщо зазначені правовідносини не допускають правонаступництва (п. 6, 7 ч. 1 ст. 205 ЦПК України).

Суд, який розглядає справу в касаційному порядку, скасовує судові рішення, відповідно до ст. 340 ЦПК, із закриттям провадження у зв'язку зі смертю позивача після постановлення рішення у випадках, передбачених ст. 205 ЦПК (наприклад, у справі про захист честі й гідності), лише тоді, коли для

На нашу думку, ні смерть фізичної особи ні припинення юридичної особи – сторони в спірних правовідносинах не може бути самостійною підставою для закриття провадження у справі в суді касаційної інстанції. Адже, при касаційному перегляді закриття провадження супроводжуються скасуванням рішень попередніх інстанцій у справі. Водночас, смерть фізичної особи чи припинення юридичної особи не може бути підставою для скасування законного рішення суду першої чи апеляційної інстанції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ухвала ВСС України від 26.10.2011 р. у справі №6-14367св11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//http : //reyestr. court. gov. Ua](http://reyestr.court.gov.ua)
2. Балюк М. І. Практика застосування Цивільного процесуального кодексу України: цивільний процес у питаннях і відповідях. Коментарі, рекомендації, пропозиції / М. І. Балюк, Д. Д. Луспенник. – Харків, 2008. – 708 с.
3. Ухвала ВСС України від 01.10.2014 р. у справі № 6-24917св14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//http : //reyestr. court. gov. Ua](http://reyestr.court.gov.ua)